

The background is a vibrant, abstract composition of organic, flowing shapes in shades of magenta, teal, and deep blue. The colors are layered and textured, giving the impression of a close-up of a natural surface or perhaps a stylized, colorful map. The overall effect is dynamic and visually rich.

Honza Vojtko

PŘÍBĚH LÁSKY

Jak a proč milujeme

Příběh lásky

Vyšlo také v tištěné verzi

**Pa
se
ka**

Honza Vojtko

Příběh lásky – e-kniha

Copyright © Paseka, 2026

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

PŘÍBĚH LÁSKY



Honza Vojtko

PŘÍBĚH LÁSKY

Jak a proč milujeme

PASEKA

PŘÍBĚH LÁSKY

Copyright © Honza Vojtko, 2025

ISBN tištěné verze 978-80-7637-578-9

ISBN e-knihy 978-80-7637-653-3 (1. zveřejnění, 2026) (epub)

ISBN e-knihy 978-80-7637-654-0 (1. zveřejnění, 2026) (mobi)

ISBN e-knihy 978-80-7637-655-7 (1. zveřejnění, 2026) (ePDF)

LÁSKA JE?

V posledních letech se v odborných kruzích objevují názory, hypotézy i vědecké publikace, které mění náš pohled na lásku. Přesněji řečeno na to, co láska je. A co není.

Celý život jsme se potkávali s láskou jako s nejvyšší možnou formou lidských emocí. Lásku chápeme jako nejsilnější formu prožívání, pojí se s absolutním štěstím. Je svatým grálem našeho života. Je živou vodou našich všedních životů. Je kouzelným proutkem, který zařídí, že už nikdy nebudu muset cítit nepřízeň osudu. Je zázračnou medicínou, která mi pomůže vyléčit všechny neduhy.

Láska je nejlepším terapeutem, který pomáhá zhojit všechna emoční zranění a traumata.

Stačí ji najít a udržet si ji. A všechno bude, jak má být.

Dokonce jsme si lásku natolik zidealizovali, že ji považujeme za jediný a nezvratný důkaz boží existence.

Bůh je přece láska.

Láska mě provází celý život. Jsou jí protkané všechny pohádky a příběhy, písně, básně, láska motivuje, pohání nás k tomu být lepšími. Láska uzdravuje. Z lásky vznikl svět, bez ní zaniká.

O lásce mluvíme. Kdo s kým chodí, kdo s kým už nechodí, kdo koho miluje, koho nemiluje. Jak se ve vztahu lidé mají, nebo nemají dobře. Proč to tak je. Proč to tak není. A kdyby on udělal tohle a ona udělala tohleto, tak by spolu přece zůstali a dál se milovali.

Láska by z jejich domu nikdy neodešla. Nebo nikdy neodejde.

Oni se přece milují.

Cítí lásku.

Dýchají lásku.

Sami sobě jsou láskou.

Mně – a troufnu si tvrdit, že i vám – rodiče a blízcí v dětství říkali, že až najdeme toho pravého či pravou, všechno bude dobré. A my jsme tomu uvěřili, protože většina rodičů nás přece milovala bezpodmínečnou a bezbřehou láskou.

Ale proč?

Proč nám příroda nadělila tuto podmínku – milovat někoho bezpodmínečně?

Jako párový terapeut se s touto otázkou potkávám často a dlouho.

Mé klienty a klientky to zajímá: No že jo, pane Vojtko, kdyby mě víc miloval, vůbec bychom tady nemuseli sedět. Kdyby mě nepřestala milovat, mohlo by nám být lépe. A pane Vojtko, jak se učí milovat? Co mám dělat, aby se do mě zamiloval a nikdy neodešel za jinou ženou nebo mužem?

Proč láska tolik bolí?

Proč je láska tak slastná a léčí všechny rány?

Proč milujeme, když nás to tak často tolik zraňuje?

Nebylo by lepší nemilovat?

Co je to láska?

A na tuhle poslední otázku bych se spolu s vámi pokusil hledat odpověď.

Cesta za láskou je spletitá a nebylo možné se na ni vydat bez nahlédnutí do jiných oborů, které mi nejsou vlastní. Pročetl jsem mnoho knih, odborných článků, výzkumů, zhlédl mnoho videí, radil se s odborníky na slovo vzatými, ale přesto mi v hlavě po celou dobu při psaní této knihy znělo, že jsem trochu drzej. Přistupoval jsem proto k psaní s velkou pokorou a pocít, že jsme laik, mi pořád zůstal. Odkazy na odbornou literaturu a příslušné studie najdete v závěru knihy.

Tak jako vše v příběhu lidství a člověka má svůj příběh. Svoji historii. Své dějiny. Není tomu nikterak ani u tak složitého, a přitom všudypřítomného fenoménu, jako je láska.

Nikoho zřejmě nepřekvapí, že vnímání lásky a postoj k ní se měnil a je dobré tyto změny vnímat. Ne nadarmo se i v párové terapii často začíná historií, příběhem vztahu, krizí, nevěry, konfliktů.

Až ponorem do historie si uvědomujeme, že význam, který přikládáme různým tématům, oblastem či fenoménům, se v čase proměňuje. A právě skrze tyto proměny můžeme pochopit i to, proč a jak dnes vnímáme lásku.

Možná je načase přestat si lásku idealizovat jako něco nadpřirozeného a začít ji chápat jako to, čím skutečně je, složitým fenoménem, který vzniká v momentě, kdy se protne několik vrstev naší reality. Historik Yuval Noah Harari popisuje, že lidský svět se skládá ze tří typů skutečností: objektivní (to, co existuje nezávisle na nás, jako například gravitace nebo hormony), subjektivní (to, co prožíváme uvnitř sebe, jako radost, smutek nebo víru) a intersubjektivní (to, čemu věříme společně a co díky tomu reálně ovlivňuje náš život – třeba peníze, národy nebo právě láska).

A přesně taková láska je. Vzniká z tělesných reakcí a neurologických pochodů, žije v našem nitru jako osobní zkušenost, ale zároveň se utváří i ve společném kulturním a historickém příběhu, kterému věříme a který zpevňujeme a neustále dotváříme v pohádkách, písních, románech, ve filmech i v tom, co o ní říkáme u piva nebo na terapii. Láska je zároveň biologie, psychologie i společenský mýtus.

A právě proto je tak mocná. A tak těžko uchopitelná.

Při pročítání poznatků k historii lásky jsem si nemohl nevšimnout přívlastku, který se k ní váže – „romantická“.

Začal jsem uvažovat, proč nestačí „jen“ láska. Proč jsme jako lidstvo museli k něčemu tak velikému přidat ještě tento přívlastek?

Zjistil jsem, že za přívlastek „romantická“ může především to, že slovo „láska“ samo o sobě označuje širokou škálu citových vazeb a jevů – od lásky k dětem, k rodičům, přátelům, vlasti či k Bohu až po lásku partnerskou. Zkrátka „láska“ je obrovský deštník. Nebo široká náruč, v níž se může skrývat několik různých citových i vztahových projevů. Přesto to ve mně vzbuzuje lehký odpor. Jakmile začneme dělit lásku a hodnotíme ji, vzniká v nás pocit soutěžení a dokazování toho, která že z lásek je lepší. Není ale láska jen jedna, se všemi svými kvalitami?

Když své hledání specifikujeme na „romantické“ pojetí lásky, vědecké práce vysvětlují, že tím obvykle myslíme specifický druh intenzivní citové vazby. Vyznačuje se vášní, erotikou, idealizací a touhou po výlučném emočním i fyzickém spojení s druhým člověkem.

Tento typ lásky se formoval zejména v kontextu středověké dvorské lásky a rozvíjel se pod vlivem romantického hnutí v 19. století. Romantismus zdůrazňoval silné emoce, individualitu a subjektivní prožitek. O tom všem si ještě budeme povídat později.

Lásku rozděluje i jazyk. Pokud bychom si vystačili se slovem „láska“, museli bychom z kontextu vždycky odvozovat, kterou myslíme: mateřský cit, univerzální dobrotu, křesťanskou agapé, přátelství, nebo fyzickou přitažlivost a emoční náboj?

Ukazuje se ale, že ne v každé společnosti se pro „romantickou lásku“ užívá stejný pojem nebo má láska stejnou váhu.

Slovo „romantický“ pochází z francouzského „romantique“, které se začalo používat v 17. a 18. století, původně ve smyslu „jako v románu“. A právě tam je klíč – „romantické“ bylo to, co připomínalo příběhy z populárních

rytířských a milostných románů, plných dobrodružství, vášně, snění, nebezpečí a heroismu.

V 18. a 19. století se pak během kulturního hnutí romantismu tento význam dále rozvinul. Romantismus reagoval na chladný racionalismus osvícenství tím, že zdůrazňoval emocionalitu, individualitu, přirozenost a imaginaci. V tomto kontextu se láska začala chápat jako hluboce osobní a emocionální prožitek, jako něco autentického a jedinečného, co má potenciál přesáhnout běžnou realitu.

Tím se zrodil ideál tzv. romantické lásky – lásky jako volby, vášně, osudového spojení dvou duší.

A proto budeme hledat tento „druh“ lásky, abychom se nezahltili všemi možnými variantami.

Jakmile vstoupíme do vod historie a hledáme romantickou lásku, okamžitě nás zavalí umělecká díla, knihy, hudba, filozofická pojednání... Romantická láska zkrátka hýbe lidskými dějinami.

Vnímání a prožívání romantické lásky je (a vždycky bylo!) hluboce formováno faktory, jako je pohlaví, sexualita, společenské třídy a i určitá mocenská dynamika, která odráží složitou souhru individuálních emocí a širších společenských struktur.

A jsme v bodě, kdy bychom to mohli vzdát a v historii se snadno utopit. Já se budu dívat na celý fenomén tak trochu z té psychologické a vůbec na člověka orientované roviny. Romantická láska jako psychologický pojem se však neomezuje pouze na citovou oblast. Zahrnuje i behaviorální (v rámci chování) a kognitivní (myšlenkové/mentální) aspekty, které zásadně ovlivňují utváření dynamiky romantických vztahů.

Romantická láska se vyznačuje idealizováním. A z historie jasně vidíme, jak významnou roli idealizace hrála. Člověk vždy promítal své fantazie, sny a touhy do svých

partnerů a vytvářel si obraz milované osoby. Idealizování také silně motivuje k tvorbě, výkonu, úspěchu. To může být zdrojem radosti i zklamání, protože klade na vztah vysoká očekávání.

Než se ale ponoříme do příběhu lásky, jak jej vyprávějí Řekové, Římané nebo křesťanství, bylo by možná užitečné nejprve přinést na tyto stránky civilizace, které přišly ještě před nimi. Dávno před tím, než ji začali systematicky zkoumat Platon nebo Aristoteles, byla zakotvena v náboženských mýtech, rituálech a každodenním životě velkých starověkých civilizací. V Mezopotámii, Egyptě, Persii, u starých Hebrejců, ale i v předkolumbovské Americe představovala láska nejen citový vztah, ale součást kosmu, náboženství, rituálu i moci.

V srdci tzv. Úrodného půlměsíce, kde vznikala první města a písmo, se objevují první známky lásky nejen jako přirozeného citu, ale i náboženského, rituálního a magického fenoménu. V sumerských a akkadských textech najdeme lásku v různých podobách – coby manželský svazek, mateřskou oddanost, ale i rituální sex. Nádherným příkladem je slavný sumerský hymnus Svatební píseň *Inanny a Dumuziho*, kde bohyně lásky a plodnosti *Inanna* (v akkadštině *Ištar*) oslovuje svého milence *Dumuziho*: „Můj milý, sladký je tvůj dotek, tvůj jazyk je medový...“

Tato poezie tvořila část rituálů tzv. posvátného manželství, kdy král symbolicky spojil svou moc s božstvím skrze milostný akt. Láska zde nebyla jen jako cit. Znázorňovala kosmický akt zajišťující plodnost země a řád světa. Současně se ale v textech objevuje i odvrácená tvář lásky – žárlivost, bolest, opuštění. Bohyně *Ištar* je toužící, ale i nebezpečná. Láska dovede tvořit i ničit. Uvědomění, že milovat znamená riskovat, se objevuje dávno před antikou.

Starověký Egypt spojoval lásku s krásou, tělem a estetikou. Dochovaly se nám milostné písně, které se čtou jako

současná milostná poezie. Jsou něžné, smyslné, hravé: „Miluji, když mluví, jeho hlas je jako víno...”

Egyptskou lásku naplňovala radost z tělesnosti, z vůně, doteku, pohledu. Milenci jsou doslova okouzlení přítomností toho druhého, a přitom nejsou vulgární – láska je zde uměním, citlivostí, kultivovanou touhou.

Zajímavé je, že v některých staroegyptských milostných textech promlouvá také ženský hlas – milenka, která vyjadřuje svou touhu, očekávání i radost. Přestože se ženské postavy a hlasy v literatuře objevují i jinde ve starověku, dokonce i ve středověku, jde v těchto staroegyptských textech často o pozoruhodně otevřené (z našeho pohledu) vyjádření, které může leckoho překvapit svou intimitou. V egyptském kontextu byla láska součástí života, ne hříchem, i mimo manželství existovala svoboda milostného vyjádření. Erotika a spiritualita se prolínaly.

Perská kultura, zvláště v období islámských vlivů, pozvedla lásku na úroveň duchovna. Peršané zobrazují lásku jako žízeň po jednotě, jako opojení, které může být namířeno jak k milovanému člověku, tak k bohu. Už v předislámském zarathuštrismu hrála roli dualita mužského a ženského principu jako tvořivá síla vesmíru, láska byla přirozenou součástí kosmického pořádku.

Ve starohebrejské kultuře byla láska předmětem smlouvy. Milovat znamenalo být závazně věrný nejen partnerovi, ale i Bohu. Vztahy mezi lidmi znamenaly analogii vztahu mezi Bohem a Izraelem. Nejvýrazněji se tento přístup projevuje v Písni písní, poetickém a velmi vášnivém textu, který přestože je součástí Bible, nepopisuje Boha, ale tělesnou a duchovní touhu mezi mužem a ženou. V hebrejské tradici nebyla láska hříchem, ale místem věrnosti, hlubokého spojení a oddanosti.

Na skok se podíváme i do Ameriky, k civilizacím jako Mayové, Aztékové a Inkové. Například Aztékové spojovali lásku s krásou květin a písní, což byly symboly života

a emocí. Aztécká poezie často nesla melancholický nádech, jako by láska byla krásná právě proto, že je pomíjivá. Incký pohled byl kolektivnější, vztahy se chápaly jako součást řádu komunity, ale i zde se v legendách objevují obrazy hluboké partnerské oddanosti.

Láska v těchto kulturách neměla jedno jméno ani jednu tvář. Byla rituálem, poezií, touhou, smlouvou i mystickým spojením. A přestože se od sebe tyto americké civilizace odlišovaly jazykem, vírou i představami o uspořádání světa, jedno je spojovalo: láska nikdy nebyla jen soukromá záležitost. Byla součástí většího celku, přírody, společnosti, kosmu. A byla od počátku stejně krásná i nebezpečná.

Ale ať neutíkáme moc daleko.

V antice měla láska často mnoho podob a projevů. Nejenže se fyzická přitažlivost a touha v tehdejší umění oslavovaly, uznával se také duchovní a emocionální rozměr lásky. Staří Řekové rozlišovali mezi erótem (vášnivou, romantickou láskou) a agapé (nesobeckou, bezpodmínečnou láskou).

Antický pohled na lásku poskytuje důležité informace o historických základech romantických vztahů. Právě různými typy lásky se v 70. letech 20. století nechal inspirovat slavný kanadský psycholog John Alan Lee, který zavedl známou typologii tzv. šesti stylů lásky.

Pojem erós, oslavovaný zejména v Platonově díle *Symposion*, zdůrazňoval snahu o fyzickou krásu a intelektuální spojení. A samozřejmě nebyl sám, musím zmínit i svou milovanou básnířku Sapfo, která se často považuje za jednu z nejvýznamnějších autorek lyrické poezie, a to se z jejího díla prosím pěkně dochovaly jen fragmenty. Fascinuje mě, že se nebála ve své době ukázat velmi intimní prožitky, erotiku, ale především zranitelnost. Podle mě se s Platonem krásně doplňují, Sapfo do Platonova filozofického popisu přináší reálný prožitek. Erós v antice samozřejmě

poletuje od jednoho filozofa k druhému. Platonovy myšlenky ze *Symposionu* doplňuje Faidros, který erótovi rozťáhl ještě více křídla a kromě fyzické lásky v něm spatřuje i aspekt lidské duše a její „okřídlenost“. Erós je pro Faidra zdrojem inspirace a vede člověka k dobru, kráse a pravdě.

Aristoteles v *Etice Nikomachově* studuje jinou podobu lásky – philii (přátelskou lásku či přátelství). Pro něj je podstatnou složkou ctnostného a dobrého života. A ovlivnila pojetí partnerské a manželské lásky.

Staří Římané přistupovali k lásce pragmaticky a považovali ji za povinnost a prostředek rozmnožování v manželství. Přesto se i v této epoše objevilo pár umělců a filozofů, kteří lásku pojímali po svém. Ne nadarmo se ve škole učíme především o římském básníkovi Ovidiovi, který se ve svých slavných dílech *Umění milovat* a *Proměny* na lásku díval v její vášnivě a taky trochu vzpurné podobě. *Umění milovat* je více než zábavné a provokativní dílo, poetická „příručka“ návodů, jak svádět a udržet si přízeň milované osoby, kdežto *Proměny* skrývají nepřeberné množství mytologických příběhů o lásce, jejích metamorfózách a zvratech lidského osudu. Ne náhodou tyto příběhy později inspirovaly středověkou i renesanční literaturu. Jen si vzpomeňte na svůj čtenářský deník – na příběh o Filemonovi a Baucidě z *Proměn*, který najdete i u Eduarda Petišky ve *Starých řeckých bájích a pověstech*. V příběhu bohové Zeus a Hermes chodí mezi lidmi a hledají dobro a zlo. Ze začátku narážejí jen na takové, kteří je coby pocestné žádají o nocleh vyhánějí ze svých bohatých domovů. Jediní, kdo jim z celé vesnice poskytne přístřeší, jsou stařeček Filemon a jeho žena Baucis. A nepodělí se jen o střechu nad hlavou, ale i o tu trochu jídla, které měli. Bohové jim za odměnu (potom co zničili celou vesnici, zatopili ji a na břehu nově vzniklého jezera nechali vyrůst ohromný chrám) splnili přání. Starí manželé si přáli dvě věci: sloužit v novém chrámu a pečovat o něj, jako druhé přání vyslovili

touhu zemřít společně. Nechtěli vidět umírat jeden druhého. „Celý život jsme spolu žili ve svornosti a věrně jsme stáli při sobě. Ať nikdy nespátřím hrob své ženy a ona ať nemusí pohřbívat mne.“ A tak se stalo. Když nadešel jejich čas, oba si stihli říct vzájemně sbohem v momentě, kdy zarůstali listím. Filemon se změnil v dub a Baucis v lípu. V posledním vědomém okamžiku po sobě natáhli ruce, otevřeli náruč a propletli se navzájem větvemi.

Není to krásný příběh o síle lásky?

A příběh antické lásky vypráví i další filozofové a umělci. Catullus psal milostné básně (poemy adresované Lesbii), které jsou plné vášně, žárlivosti a niterné otevřenosti jeden k druhému. Tenhle přechod od něžných vyznání až k bolestným výčitkám ovlivnil pozdější lyriku. Catullus se stal vzorem pro další evropskou intimní milostnou poezii (mj. pro renesanční sonetisty).

Renesance se obecně antikou inspirovala nejen v umění, architektuře nebo filozofii, ale především v náhledu na lásku. Renesance se vrací k ideálům antické krásy, harmonie a duchovní lásky, které staví nad tělesnost. Stejně jako v Platonových textech se i v renesančním myšlení objevuje koncept tzv. platonické lásky – čistého, idealizovaného aktu, citu či stavu, který člověka pozvedá k vyšším hodnotám. Zářným příkladem může být Petrarca a jeho láska k Lauře, kterou nikdy nenaplnil, ale přesto Lauru opěvoval jako zdroj inspirace a duchovního růstu. Podobně Michelangelo Buonarroti ve svém díle oslavuje duchovní (platonickou) lásku a duševní spojení mezi lidmi. Jeho nejslavnější díla jsou sochařská a malířská, ale kupodivu psal i poezii a zachovaly se i jeho dopisy šlechtici Tommasu dei Cavalieri. Jeho vztah k tomuto mladému muži byl hluboce platonický a dalo by se napsat i duchovní. Michelangelo sám lásku prezentoval jako nástroj duchovního povznesení.

Ještě chvílku v antice zůstaneme.

Miluju Vergilia. Vyberu jedno z jeho děl – Aeneis. Romantický a zároveň tragický příběh lásky Aenea a kartaginské královny Dido, jenž končí bolestným rozchodem. A přináším jej sem zcela záměrně. Uvědomuju si, jak nám právě antická díla vytvářela v naší moderní mysli a představách základní archetypy pojetí lásky (jen si vybavte své pocity a myšlenky, když jste dočetli příběh Filemona a Baucidy. Neříkali jste si, že takto má vypadat láska? Láska na celý život, ve kterém si jsou oba zcela oddáni, a dokonce společně zemřou jeden druhému v náručí...).

Tedy na vysvětlenou: Archetyp je původní, základní vzor nebo obraz určitého motivu, chování nebo postavy, který se opakuje napříč různými kulturami, obdobími i literárními díly. A právě antika takové archetypy vztažené k osudové lásce pomáhala silně budovat. Vergiliův příběh Aenea a Dido je typickým příkladem: jejich láska je silná, ale nedokáže překonat vyšší určení. V tomto eposu se objevuje hluboký konflikt mezi loajalitou k vyššímu cíli, Aeneovým osudem založit Řím, a touhou zamilovaného srdce. Právě tento rozpor se stal archetypem, tedy vzorovým schématem, které se v literatuře opakuje po staletí: hrdina musí obětovat osobní štěstí ve prospěch vyššího poslání. Jen si všimněte, jak tento archetyp tragické lásky, v níž povinnost vítězí nad citem, našel ozvěnu v mnoha dalších dílech od Danta až po současnou literaturu.

Podobně zajímavé inspirace romantické lásky, které mají dodnes silný vliv na naše moderní pojetí vztahů, najdeme také u Cicerona, především v jeho spise O přátelství. I když se text takto jmenuje, Cicero zde znovu pracuje s myšlenkou duševního souznění (philia), založeného na ctivosti, důvěře a rovnosti.

Chci ukázat, že právě tyto náhledy na lásku později výrazně ovlivnily křesťanské chápání lásky a staly se základem pro novou ideu manželství jako duchovního partnerství – a to nejen jako určitého společenského či spíše

majetkového svazku. Láska u Cicerona není vnímaná jen jako vášeň (erós), ale jako hluboké přátelství, v němž se dva lidé podporují ve ctnostném životě, a tato koncepce se stala zárodkem moderních nároků na manželství.

V tomto bodě můžeme v našem historickém příběhu o lásce a jejím vnímání plynule vstoupit do vod raného křesťanství a středověku.

Člověk je sociální bytost, proto by bylo více než užitečné začít se dívat na lidstvo jako na jednu bytost složenou z mnoha já. Vidět nás všechny z nadhledu a přemýšlet, kde se to v nás vzalo. To, že nějak přistupuju k lásce, není nahodilé. Nebylo nám to sesláno z nebes. Ani příroda tento fenomén nevytvořila a nezpevnila, a světe, div se, dál ho během jednoho lidského života nerozvíjí. Je to proces a je takřka kruciální vědět, kde začal, jak pokračoval, jak se vyvíjí teď.

Láska je pro křesťanství klíčové slovo, pojem, ústřední bod. Je vnímána jako nezištná, obětavá a vycházející z Boha. Láska je Bůh!

Nechci zde vůbec rozvíjet teologickou rozpravu o tom, co je láska, resp. Bůh, nejsem teolog a nechci si na něj hrát, přesto se jí nemohu vyhnout, jelikož židovství a křesťanství zde působí jako ústřední hybatelé pojmání lásky a nahlížení na ni. Křesťanské pojetí lásky, chca nechca, prosáklo až do samých základů našeho kolektivního nevědomí, proto je důležité o něm něco vědět. Protože se v nás samých, v našich samých základech hýbalo a hýbe a ovlivňuje nás. Neustále.

Fascinuje mě, jak na začátku křesťanství ani samotní „křesťané“ nebyli zprvu jednotní v tom, co je láska a jak ji chápat. Poučení čtenáři už vědí, že dnešní podoba křesťanství je, tak jako láska a intimní vztahy, prověřená časem a měněna staletími. Když bylo křesťanství ještě v plenkách, křesťané netvořili jednolitě společenství, ale představovali široké spektrum proudů a škol myšlení, které si postupně utvářely vlastní výklady Písma.

Jedním z myšlenkových proudů bylo tzv. gnostické křesťanství neboli gnóze (z řeckého „gnósis“ – poznání).

Gnostici k lásce a vztahům zaujímalí celou škálu přístupů. Od asketických přístupů, které kladly důraz na odříkání a popření tělesnosti, až po tzv. libertinské (uvolněnější) směry, které naopak připouštěly, nebo dokonce propagovaly volné sexuální jednání jako součást duchovní cesty. Na čem jednotlivé gnostické skupiny položily základ, byla dualistická koncepce světa. Velmi jasně rozlišovaly mezi dobrým, božským světem ducha a nižším světem hmoty, která bývala spojována s omezeností, či přímo zlem.

Gnostici vycházeli z přesvědčení, že skutečná podstata člověka je duchovní a že materiální svět je výsledkem omylu nebo činnosti nižších božských bytostí (tzv. archontů či demiurga), nikoli dokonalého nejvyššího Boha. Odtud pramenil typický gnostický odmítavý postoj vůči tělu. Tělo patřilo k „nedokonalému“ nebo „pokřivenému“ světu. Křesťanství si toto přesvědčení bohužel neslo s sebou velmi dlouho. A určité skupiny se z něj nevymanily dodnes.

Proto se část gnostiků stavěla k sexualitě a intimním, fyzickým projevům lásky silně negativně. V podstatě pro ně tento fyzický akt byl až odpudivý a odsouzeníhodný. Sexuální pud chápali jako pouto, které člověka drží v zajetí hmoty (lidem, kteří podléhali tělesnosti, říkali hylikové – z řeckého „hylé“ – hmota). Kvůli němu člověk nemůže plně proniknout k pravému duchovnímu poznání (gnósis) a odpoutat se od pozemského světa. Jedinec se mohl spasit duchovní askezí a disciplínou.

Cítíte taky ten probíhající aha moment, který ukazuje na to, kde se v nás bere ta touha, nutnost najít si toho pravého, jediného člověka na celý život? Svou spřízněnou duši. Protože jediné tak je to správně, protože láska je Bůh, jediné tak dojdou ve svém životě ke spasení. Je to možná silná zkratka, ale náš mozek rád chodí zkratkami.

A tak někteří gnostici považovali intimní styk za překážku na cestě k dosažení vyššího poznání, protože vášeň a touha člověka poutají k tomuto nižšímu, hmotnému řádu. Tato interpretace nacházela podporu i v určitém čtení novozákonních textů, např. ve zdůrazňování panenství či výroku o tom, že „ti, kdo se chtějí plně oddat Bohu, by neměli žít v manželství“.

Objevily se ale i takové gnostické proudy, které přijímaly, nebo dokonce důrazně obhajovaly a vyžadovaly intimní, rozuměj sexuální kontakt jako součást božského tajemství a cesty ke spáse.

Podle ofitů a kainitů (jak se jim říkalo) šlo o symbolické sjednocení ženského a mužského principu, čímž se napodoboval archetypální božský akt.

Jiné směry považovaly veškerá pravidla týkající se dobra a zla, čistoty a nečistoty za pomýlená, pokud nejsou podložena vyšším duchovním poznáním. Pokud člověk nahlédl skutečnou povahu světa skrze poznání, nebyl již vázán konvenčními morálními omezeními. Tato představa mohla vést k neomezovanému prožívání sexu, což ovšem křesťanská „pravověrná“ církev odsoudila a označila za zvrácené.

Toto je důležité pro pojetí vztahu mezi mužem a ženou. Právě na příkladu gnóze vidíme svůj, rozuměj lidský, duální postoj ke světu. Dobro vs. zlo. Tělo vs. duch. Muž vs. žena. A jak už to tak často v přemýšlení člověka bývá, na nějakou tezi, tj. původní náhled, např. původně gnostické „tělesnost, resp. materiálně, je vždy zlé a zcela neduchovní“, přijde antiteze, nějaký myšlenkový protiklad: „kdepak, bez těla nelze dojít k duchovnímu poznání“. Pak se objeví syntéza, tj. sjednocující náhled, který spojuje oba protichůdné názory a postoje v jeden. A v gnostické tradici nám tuto syntézu někdy „boje“, jindy „splnutí“ vztahu muže a ženy ukazuje valentiniánská větev, pojmenovaná podle velkého gnostického učitele Valentina

z období druhého století. Valentiniáni se snažili vyvážit tento dualismus mezi hmotným a duchovním světem proto, aby úplně nepopírali význam tělesného života.

V některých textech přisuzovaných valentiniánům, například ve Filipově evangeliu (dochovaném v knihovně z Nag Hammádí), se setkáváme se symbolikou manželského lože a sjednocení muže a ženy jako obrazu duchovní jednoty. Ve Filipově evangeliu najdeme náznaky, že opravdové manželské splnutí a hluboká láska mohou vést k vyššímu pochopení Kristova tajemství. Přitom se zdůrazňuje, že manželské spojení se má dít „v čistotě“ a je doprovázeno duchovním rozměrem, nikoli jen tělesnou vášní.

Manželství tak dostává až svátostný či iniciační rozměr.

Asi tušíte, že s vývojem křesťanství byly vyhraněné gnostické směry obvykle kritizovány a jejich představitelé byli s oblibou popisováni jako „blouzniví asketové“ nebo „nemravní“.

Podrobně to rozebírám proto, abychom viděli cestu, kterou jsme jako lidé ušli a na které dodnes nacházíme tento dualistický přístup ke světu, ale především k lásce a lidskému intimnímu soužití. Oba tyto proudy – záměrné potlačení tělesnosti a tělesného projevu lásky, nebo naopak jeho záměrné překračování ukazující, že pouhá „vnější morálka“ už pro člověka obdařeného duchovním poznáním neplatí – dodnes cítíme a vidíme v postoji křesťanských náboženství. Hmmm... jak by řekl Buddha, pravda je někde ve středu, aneb zlatá střední cesta.

Proto se v raném křesťanství nejprve rodila silná tradice askeze a důraz na panenství i panictví jako výraz zbožnosti a úcty k Bohu. Postupně ale bylo zapotřebí nalézt vyvážený postoj k lidské intimě a sexuální lásce, která je neoddělitelnou součástí manželského soužití (jiná forma intimního vztahu nebyla vůbec brána v potaz).

Nevycházelo se jen z gnostiků, ale také ze židovské a řecko-římské tradice.

Raní církevní otcové, například svatý Augustin, Tertulián či Jeroným, diskutovali o tom, jak vyvážit vysoký ideál duchovní čistoty s realitou tělesné, intimní lásky. A snažili se právě, v kontextu své doby, najít již zmíněnou zlatou střední cestu. Zejména Augustin zdůrazňoval, že hříšná není samotná sexualita, ale spíše nezřízená žádostivost (*concupiscentia*), která vzešla z prvotního hříchu.

Z tohoto pohledu bylo manželství (ale jen manželství!) nahlíženo jako legitimní prostor, kde se mohl projevat sexuální pud, ovšem podmíněný láskou, závazkem a otevřeností k plození dětí (a někdy výhradně k tomuto účelu). Už Augustin uznává manželství jako „dobré“, protože obsahuje trojí dobro: věrnost, plození a svátost. Zároveň je však mírně obezřetný vůči všemu tělesnému, proto v raných křesťanských komunitách získávala velkou prestiž asketická praxe panenství, mnišství či odříkání. I to je jeden z důvodů, proč se lidé, kteří se rozhodli žít svůj život „jen a jen v Bohu“, vzdávali všeho tělesného a vstoupili dobrovolně do vztahu s Bohem (jeptišky si ve svém rituálu symbolicky berou za muže Krista a zcela se mu oddají).

V období středověku, zejména od 11. století, katolická církev postupně systematizovala svátostné pojetí manželství.

Manželství bylo od počátků křesťanství bráno nejen jako společenská smlouva nebo způsob, jak uspořádat majetkové vztahy, nýbrž jako svátost, která spojuje muže a ženu v boží přítomnosti. Zdůrazňovalo se, že tělesná stránka manželství není hříšná, pokud je její motivací a rámcem skutečná láska, věrnost a touha po sdílení života.

Středověká teologie lásky čerpala z rozdělení, jež popsal už Origenes a další raní teologové: *agapé* (nesobecká, duchovní láska) a *erós* (tělesná, vášnivá láska). Podle toho i manželský akt, který je postaven na *erótu*, může být proniknut *agapé*, a stát se tak pramenem posvěcení.

Tomáš Akvinský vykládal manželství jako společné dobro, v němž je láska naplňována společným životem, sdílením, a především otevřeností k novému životu.

Ve středověku existovaly tzv. penitenciální knihy, které lidem určovaly, co je považováno za hřích v kontextu sexuality a jaké pokání za něj konat. Tato pravidla třeba stanovovala konkrétní dny v týdnu či roku, kdy se pohlavní styk mezi manžely nepokládal za vhodný. Vytvářela se ale představa, že sexuální život v manželství není hříšný, naopak je v souladu s božím plánem, ovšem za předpokladu věrnosti a lásky!

O lásce nepřemýšleli jen teologové. V 11. a 12. století se ve Francii objevili trubadúři a s nimi tzv. dvorská láska. Idealizovala milostný vztah, prožívala ho esteticky, protože jen tak může obohacovat duchovní i duševní stránku člověka.

Ve středověku dvorská láska významně vchází do literatury a umění. Tato idealizovaná forma lásky, často zobrazovaná jako nedosažitelná a proměnlivá, hrála významnou roli při utváření současných kulturních norem a vnímání romantických vztahů. Trubadúři z jižní Francie oslavovali dvorskou lásku prostřednictvím své lyrické poezie a zobrazovali milovanou osobu jako objekt uctívání a oddanosti. Podobně artušovské legendy a rytířské romány zobrazovaly lásku jako vznešený cíl, často spojený se ctí, ušlechtilostí a obětí.

Třeba takový Andreas Capellanus ve svém díle *De amore* (O lásce) popisuje vztah rytíře a urozené dámy a formuluje pravidla námluv a povinnosti milenců. Přestože je dílo psáno s jistou nadsázkou, výrazně ovlivnilo představy o rytířské službě a idealizované lásce v celé naší západní kultuře. Nebo si přečtíme trubadúřskou poezii převážně z oblasti dnešní Francie. Trubadúři vyzdvihovali ideál

nedosazitelné ženy, jemné dvoření náznakem a určitou emotivní hloubku.

Každému je jasné, že zde se prohlubovalo dodnes platné přesvědčení, že je žena slabá, je potřeba ji zachránit, dobývat a dvořit se jí. Protože bez muže by nebyla nic a samozřejmě by muž nebyl nic bez ženy.

Dvorská láska byla často líčena jako platonická, nesmírně oddaná, ale zároveň se mohla nést v atmosféře tajné vášně. (Taky si vybavujete tu část ohledně gnóze, kdy se mluvilo o duchovním spojení a nikdy neprojevených tělesných tužbách?)

Tato literární forma částečně ovlivňovala (a naopak) i křesťanskou koncepci vztahu muže a ženy, zvláště v rytířské kultuře. Tajemství, city skryté pod povrchem, utajovaná vášně – k tomu církev přistupovala zdrženlivě. Romantická fascinace a nevyslovené touhy mnohdy stojí v rozporu s oficiálně prosazovaným modelem manželské věrnosti. Chceš do nebe, chceš spásu z hříšného života? Nezbyvá tedy nic jiného než se zcela podřídít tomu, co prosazuje a hlásá církev. Církev určuje život člověka.

Jenže člověk by nebyl člověkem, aby si i v těchto striktních pravidlech nenašel nějakou skulinu pro realističtější žití. I kvůli projevům dvorské lásky a s ní spojené úctě k ženě a obdivu k muži (byť silně idealizované) se v této době podařilo alespoň trochu posunout romantické vztahy člověka od náboženského ideálu k reálnému životu.

O žádné emancipaci zatím nemůže být ani řeč, muž a žena jsou stále striktně a jednoznačně odlišní, a nemožnou mít tak vůbec nic společného.

Muže a ženu, dva naprosté opaky, spojuje jedno, a tím je láska.

Středověká láska má mnoho barev a odstínů. Na jedné straně stojí raná křesťanská touha po duchovní čistotě, vyzdvihování panenství a odmítání tělesnosti jako možné hrozby pro čistou duši. Dozrává ale také teologické

přesvědčení, že lidská přirozenost je stvořená Bohem, a tudíž dobrá, a to včetně sexuality, která má své oprávněné místo v manželství. Současně se utváří i světská představa lásky – milostný vztah je velkolepý a zároveň poutavý ideál.

Renesanční vnímání lásky a intimních vztahů vycházelo ze středověkého rytířství. Od rytířů se očekávala galantnost a ochrana slabších, zejména žen. Bez „dvorného milovníka“ se ani dnes neobejde žádný romantický příběh. Jen si zkuste vybavit, kolik žen mluví o tom, že by si přálo rytíře, který by je ochránil...

Co měl takový rytíř v „popisu práce“? Musel zachovávat oddanost své dámě, uctivý odstup a nadměrně jí lichoťtit. Ano, etiketa. Dvorní milenci si vyměňovali poetické názory a účastnili se rytířských turnajů, aby dali najevo svou náklonnost a věrnost. Žena byla předmětem obdivu a inspirace rytířů (hned se mi vybavily ženské a mužské kruhy, kde se právě i v 21. století podobné aktivity odehrávají). Jen na vysvětlenou: stále populárnější volnočasové rozvojové aktivity, jako jsou semináře na téma „Jak být správný muž“ a „Jak být správná žena“, znovu vytahují tento koncept na světlo a snaží se o znovuobjevení těchto rytířských, resp. dvorských aspektů. Žena se učí být znovu křehká, submisivní, svému jedinému muži zcela oddaná, a muž naopak silný, o ženu usilující a bojující, vždy ženě po ruce, ženu ctící a ochraňující, protože ona to bez něj nedokáže. Teprve ve svém spojení mohou žít život v souladu a v jednotě. Vzniká tu něco, čemu se říká „manželství jako přátelství“. Takový koncept prosazoval myšlenku družného a rovnocenného partnerství mezi manželi a zpochybňoval hierarchický pohled na manželství, kdy byla žena často považována za majetek. Rytířství podporovalo myšlenku vzájemného respektu a podpory

v manželství, což byly ideály, které rezonovaly s měnící se společenskou situací v renesanci.

Přehoupneme se ze středověku do modernity. Osvícenství přineslo výrazný posun v postoji k romantické lásce. Důraz na rozum, individualismus a osobní svobodu v této době vedl k přehodnocení představ o lásce a vztazích. Romantismus vznikl právě jako reakce na osvícenství. Jako protiklad přetěžování významu rozumu, chladného neosobního bádání, potřeby vše změřit a zvážit a dát všemu nějakou nálepku, řídit a kontrolovat život člověka. Romantismus vše uvedené začal zpochybňovat tím, že oslavoval středověk, intenzivní emoce, spontaneitu, představivost a krásu přírody. Zdůrazňoval lásku jako zdroj inspirace, naplnění a zobrazoval milovanou osobu jako ideál.

Právě tady, na tomto společenském konfliktu vznikají základy moderního pojetí romantické lásky jako hluboce osobního a transformujícího zážitku, který nabourává hranice společenských norem a očekávání. Osvícenství kladlo otázky, kde se berou emoce, jak je rozum zpracovává, jak vlastně prožíváme a vnímáme svět a jaké to má dopady a důsledky na kvalitu života člověka. Romantismus pozvedal individualitu, což vedlo k novému vymezení lásky jako hluboce osobní a takřka až posvátné zkušenosti. Romantismus přijal myšlenku lásky jako formy vášně, která může vést k duchovnímu osvícení a osobnímu růstu.

Odtud pramení mýtus o tom, že láska je emoce. Vyšší emoce, ale „jen“ emoce. Což nás na dlouhá léta přivedlo na slepou kolej v tom smyslu, že jsme extrémně přetěžovali a dodnes přetěžujeme svou pozornost právě jen na projev a přítomnost emocí.

Láska najednou vystupovala jako „mocná síla“, která dovede utvářet identitu a osud člověka. Rostl zájem o estetiku lásky.

Romantici často využívali, ať už v literárních, nebo výtvarných dílech, právě různé přírodní scenerie jako prostředek k vyjádření milostných emocí. Mlha, noc, měsíc, bouře, to vše zrcadlilo vnitřní svět zamilovaného člověka. Příroda nebyla jen kulisou, ale aktivní součástí milostného prožitku. Postavy dvou milenců byly na plátnech malířů zachyceny v dramatických, nebo až snových kompozicích. V hudbě (např. Schumann, Chopin) láska rezonovala v melodii jako vyjádření hlubokého citového světa. Na rozdíl od klasicistní hudby, která usilovala o rovnováhu a formální jasnost, dává romantická hudba přednost subjektivitě, emocionální hloubce a volnější struktuře. Jak by napsali romantici, láska se i v hudbě stává estetickým objektem, ne jako téma, ale jako stav bytí. Hudba se mění v krajinu, kterou putuje duše zamilovaného člověka.

Myslím, že většina čtenářů*ek si teď vybavuje hodiny a hodiny ve školách strávené poslechem Máchova *Máje* nebo „Vodníka“ z Erbenovy Kytice. Za klíčové dílo považujeme *Utrpení mladého Werthera*, které odstartovalo „wertherovskou“ vlnu, tedy téma bouřlivé, nikdy nekončící vášně, idealizace a frustrace z nenaplněné lásky. Spustilo celosvětovou diskusi o roli citů a iracionality v životě (včetně napodobování stylu oblékání a nálad hrdiny).

Dovolím si možná trochu kontroverzní zkratku. Přijde mi, že se mladí lidé kvůli této literární postavě začali chovat jako mnoho současných dospívajících, kteří se zhlédnou v nějakém instagramovém a tiktokovém idolu. Napodobovali nejen Wertherův způsob myšlení, ale i jeho způsob oblékání: modrý frak a žluté kalhoty se staly znakem romantické citlivosti. Populární byly i „wertherovské nálady“, melancholie, zádumčivost, touha po osudové, byť nenaplněné lásce. Sentimentálnost se stala jakýmsi poznávacím znamením, ale i hodnotou, která reprezentovala potřebu a nutnost dostat se do vnitřní hloubky zamilovaného člověka, neustálá introspekce sebe sama, vedení

vnitřních monologů, vedoucích k pravdivosti prožívaného citu. Společenská konverzace mezi těmito wertherovci se vedla na téma osobního prožívání, kultivace duše, deníků, dopisů, citátů.

Nepřipomíná vám to něco?

Bohužel „wertherovská vlna“ zasáhla i psychologii společnosti: mluvilo se o fenoménu „napodobovaných sebevražd“, kdy citliví mladí muži, ztotožnění s Wertherem, končili život z pocitu nenaplněného citu. I když tento jev nemůžeme jednoduše doložit statisticky, ukazuje na sílu, s jakou se estetizovaná představa lásky dostala do veřejného i soukromého prostoru.

A vypíchnu ještě jedno dílo, a to O lásce francouzského spisovatele Stendhala. Analyzuje lásku z psychologického hlediska a zavádí pojem „krystalizace“, což je fáze, kdy si milující člověk idealizuje svého partnera.

Příklon k racionalismu a individualitě zapříčinil také pokles domluvených sňatků. Zdůrazňovala se osobní volba a citové naplnění. Láska znamenala centrum lidské existence a romantické vztahy nabývaly v životě na významu. Nesmíme ale zapomenout na další významný celospolečenský posun – postupnou ztrátu vlivu církve a vůbec tradičních autorit, které do té doby určovaly nejen normy manželství, ale i obecná morální pravidla. Právě s oslabováním tohoto náboženského vlivu a rostoucí emancipací jednotlivce se láska přestávala vnímat jako povinnost či božský řád, a naopak začala být chápána jako vnitřní potřeba, osobní hledání a prostor svobody. Církev ztratila monopol na lásku. Najednou se objevily pojmy jako „spřízněná duše“ nebo „pravá láska“, vyznávala se „láska na první pohled“ i „láska na celý život“. Nikdy nekončící láska. Podporovala a dodnes podporuje tzv. akceptaci člověka, což na první pohled zní krásně, ale

v pojetí romantismu a vztahů to právě znamená, že nikdy nebudu očekávat, že se nějak změníš, ty nebudeš očekávat, že se změním já, protože změny by narušily náš pohled na sebe, bylo by vše jinak, než jak jsme se potkali na začátku, kdy jsme se zamilovali. Takto to má zůstat. To nám přijde povědomé, že? Romantismus ve svých dopadech způsobuje zakonzervování stavu věcí. Preferuje neustálý tzv. symbiotický vztah dvou lidí, ve kterém bude přítomna chuť být neustále spolu, vše dělat společně, nemyslet na nikoho jiného.

Vnímání lásky se v Evropě zásadně proměnilo během 19. století. Zatímco romantismus zdůrazňoval subjektivní vášeň, individualitu a často i společenský vzdor, tzv. viktoriánská éra přenesla důraz na romantickou lásku jako normativní součást manželství. Přísná morálka této doby nepopírala cit, ale omezovala jeho projevy na společensky přijatelný rámec. Romantická láska se tak stala nejen ideálem, ale i očekávaným základem partnerského svazku, ovšem za cenu potlačení některých bouřlivějších aspektů, které zdůrazňovali romantici.

Skvělým příkladem této společenské proměny je román *Pýcha a předsudek* od Jane Austen. I když vznikl ještě na přelomu romantismu a viktoriánské éry, velmi zřetelně ukazuje tento nový model lásky. Vášeň a osobní cit zde sice hrají zásadní roli, ale musejí je vyvážit rozum, slušnost a hlavně společenský kontext. Hrdinové si sice vybírají partnery na základě vnitřního souznění, ale šťastný konec je možný jen tehdy, když je láska sladěná s morálkou, finanční stabilitou a dobovými pravidly chování.

Oproti romantickému Wertherovi, který končí v zoufalství a umírá kvůli nenaplněné vášni, Jane Austen ukazuje cestu, jak může láska naplnit i společenské očekávání. V jejím podání se stává ideálem, ale současně funkčním modelem partnerského života. Je to první literární

náznak „moderního manželství z lásky“, které bude v průběhu 19. století stále více považováno za normu.

V této době došlo k větší „formalizaci“ namlouvacích rituálů. Milenci si vyměňovali dopisy, sentimentální dárky a namlouvali se pomalu. Velmi pomalu.

A do toho vpadla industrializace. Lidé se stěhovali za prací, odpoutali se od rodin, a i proto (nejen) v intimních vztazích mladí muži a ženy začali vyhledávat společnost založenou na vzájemné náklonnosti a citovém naplnění, nikoli na čistě praktických ohledech jako přání rodiny.

Změny ve společenských strukturách a genderových rolích vedly i k větší samostatnosti. Vidíme to zase v literárních dílech, například u sester Brontëových nebo Elizabeth Gaskell.

Rozšířila se také masmédia, a i ta ovlivnila podobu intimních vztahů a toho, jak by měly konečně vypadat.

A tady si dovolím udělat krok trochu stranou.

Někdy mám pocit, že se v dějinách lásky díváme jen jedním směrem a zapomínáme, že svět má mnoho tváří, jazyků i cest. A láska v každé z nich vypadala jinak. V Indii byla láska, a teď nemyslím tu vášnivou, ale hlubokou, oddanou, duchovní touhu, považována za cestu k bohu. Bhakti, jak jí říkali, nespočívala v touze být milován, ale milovat, tak moc, až se v té lásce ztratím a znovu naleznu. Kamasutra pak ukazovala, že láska může znamenat i umění těla, že erotika není hřích, ale jazyk spojení. Aby nedošlo k mýlce, kamasutra není jen encyklopedií sexuálních praktik a tělesného cvičení. Je to komplexní soubor toho, jak v té době nahlížela Indie na lásku, na dvoření, péči jednoho o druhého a samozřejmě i ten sex.

I když se láska v Indii mohla stát cestou k božství nebo uměním těla, většina lidí ji prožívala v rámci přísných společenských pravidel. Kastovní systém, rigidní, často nelítostný, určoval, kdo se může s kým spojit, koho je vhodné milovat a koho by bylo lepší nikdy ani nezahlednout

pohledem, natož srdcem. Manželství se většinou domlouvala, často zcela bez přítomnosti romantických citů, a výběr partnera nebyl otázkou osobní volby, ale rodinné strategie. Rodiče hráli roli zprostředkovatelů, ale také strážců, a jejich rozhodnutí se opíralo nejen o kastu, rodovou čest, ale i astrologické předpovědi. Touha mohla být krásná, ale i nebezpečná. Milovat „nevhodně“ znamenalo vystavit se riziku vyobcování, nebo dokonce násilí a smrti (což se bohužel děje dodnes).

V Číně naopak dlouho vládlo přesvědčení, že láska je vedlejší produkt ctnosti. Společnost měla být v rovnováze, a ta se přenášela i do vztahů. Milovat znamenalo ctít, být oddaný, ale ne ztratit se v druhém. Cit byl něčím, co se mělo ovládat, krotit, a pokud už se projevil, tak decentně, mezi řádky básně, v tichém gestu, ne v bouřlivé scéně.

Láska se nesla na vlnách konfuciánské etiky: ne rozkoše, ale rovnováhy. Ne vášně, ale harmonie.

Ale i v této části naší Země, někde mezi čajovým obřadem a pečlivě skládaným hedvábím (taky si to dokážete představit?), si láska našla cestu. Někdy jako úsměv v zákoutí chrámu, jindy jako tragický příběh o dívce, která milovala nesprávného muže, nebo o muži, který nemohl milovat jiného muže.

A Japonci? Ti lásku psali štětcem. Něžně, s prostorem pro ticho. Láska se neukazuje jako zjevení, ale nálada. Třeba když sakura opadává, a my víme, že jsme na chvíli cítili něco skutečného. Ale už je to pryč. A právě proto to bolelo tak krásně.

A teď už jedeme z kopce, protože se dotýkáme období, které už mnoho z nás zažívá, resp. žije. Moderní, současný svět.

Nemůžeme se nedotknout vlivu médií a populární kultury a... zapojení peněz. S nástupem moderních technologií se média stala nedílnou součástí našeho života a jejich vliv na naše vnímání lásky se nedá zpochybnit.

Filmy, televizní pořady, hudba a sociální sítě nás neustále bombardují obrazy a příběhy o romantice. Takže paradoxně používáme nejnovější technologie, které nás ale zavalují starým obsahem. V našich mobilních telefonech, na našich profilech na sociálních sítích lze zaslechnout ozvěnu příběhů o ideálech rytířské dvorné lásky ze středověku – představu, že pravá láska je vznešená, uctívá a někdy i nedosažitelná. Z novověku jsme zdědili myšlenku, že vztahy mají být stabilní, věrné a ukotvené v jasně daných rolích – muž jako ochránce, žena jako opora. A z romantismu si dodnes neseme kult hlubokého citu, představu osudovosti, dramatické vášně a přesvědčení, že skutečná láska má být všeobjímající a smysluplná. A nekonečná, spojená s naší spřízněnou duší. A nás tyto formy médií nejen baví, ale hrají také zásadní roli při utváření našeho chápání lásky a vztahů.

Populární kultura prostě ovlivňuje moderní pojetí romantiky. Od kultovních milostných příběhů, které si získaly srdce milionů lidí, až po idealizovaná vyobrazení lásky v literatuře a umění populární kultura odráží a udržuje určité ideály a očekávání týkající se romantické lásky. Ať už jde o nalezení „toho pravého“, nebo víru ve spřízněnou duši, tyto koncepty hluboce zakořenily v našem kolektivním (ne)vědomí. A my už tušíme proč.

Podle mě je jasné, že vliv médií a populární kultury na naše chápání lásky není bez chyb. Zdaleka ne. Zobrazení lásky i v dnešním světě často představuje idealizovanou a někdy nerealistickou verzi romantiky a neustále rodmýchává konflikt mezi fantazií a realitou. Monopolizace lásky v médiích navíc může zastínit hlubší a hlubší aspekty lidského vztahu.

A my to víme, ovšem pořád se necháváme unášet představami, že na nás čeká ten jeden, ta jedna a bude s námi napořád.

Tyto představy ovlivňují naše postoje, přesvědčení a očekávání týkající se lásky a často zobrazují nerealistické verze romantických vztahů, které nemusejí odpovídat našemu životu. Média a populární kultura navíc slouží také jako místo pro vyjádření tohoto „citu“.

Najednou jsme se probudili v době, kdy láska dostala cenovku. Reklama, film, pozlátka... a někdy i plastový obal. Z lásky se stal produkt. Ideál. Branding. Zeptejte se náhodného kolemjdoucího, jak vypadá láska, a možná vám neodvypráví vzpomínku, ale scénu z filmu, gif z Tik-Toku, písničku z rádia.

Přibyl tlak, očekávání, uniformita. A přitom... někde hluboko pod povrchem stále zůstává ta pravá otázka: Jak skutečně milujeme?

Prostřednictvím různých forem svého „uměleckého“ vyjádření sdělují (a potvrzují) tvůrci a vlivní lidé / celebrity své interpretace romantické lásky, které jsou ale v konečném důsledku pořád o tom samém.

Na naší cestě k tomu, co je láska, je více než nutné kriticky zkoumat tato „poselství“ a romantické narativy šířené médii a popkulturou. I když tato média nepochybně formovala a formují naše chápání lásky, je zásadní vědomě se orientovat v jejich vlivu a rozvíjet kritické myšlení, co láska v neustále se měnícím světě, v němž žijeme, skutečně znamená.

A když už jsme u dnešních dní... Jak vůbec vypadá láska v době swajpování? Když jsme přehlcní volbami, když nevíme, jestli ta, nebo ten, koho jsme si vybrali, je opravdu ten pravý. A tak zvolíme další. A další. A někdy pak zjistíme, že ten největší vztah, o který jde, je vztah k sobě samému.

Zdá se mi, že čím dál víc z nás ztrácí odvahu na lásku, protože jsme unavení z ideálů. Chceme skutečnost. Nepotřebujeme rytíře, ale někoho, kdo s námi vydrží ticho. Kdo nás nebude opravovat, ale doprovázet.

Možná se v koloběhu dějin lásky zase vracíme zpět. Ne na začátek, ale někam, kde láska neznamená pravidla, ideologie ani předvádění, kdo a jak koho miluje, ale je o skutečném setkání dvou lidí.

To mě přivádí k další myšlence, která patří do jiné kapitoly (a nebojte, budeme se jí věnovat více než podrobně): není možné v našem historickém exkurzu nepřipomenout dva představitele psychologie, kteří měli v moderním pojetí lásky a vztahů extrémně silný hlas.

Sigmund Freud zdůraznil úlohu sexuální energie (libida) i nevědomých motivů v milostných vztazích. Pro chápání „romantické lásky“ to znamenalo propojení s hlubšími psychickými procesy (oidipovský komplex, potlačená přání apod.), a navždy tak změnil psychologické pojetí, co je a co není láska, a nesmazatelně nám vložil do hlavy vědomosti a znalosti, které už nemůžeme nepoužít ve vnímání lásky a intimních vztahů.

Erich Fromm, sociální psycholog a filozof, pojímá v *Umění milovat* lásku jako aktivní umění, jež vyžaduje péči, odpovědnost, respekt a poznání. Upozorňuje, že láska není jen spontánní emoce, ale vyžaduje vědomou práci a rozvoj etických hodnot.

Podle mě moderním vnímáním lásky zahýbala Simone de Beauvoir a její kniha *Druhé pohlaví*. Přestože jde především o dílo o ženské identitě, obsahuje i popis partnerských vztahů a nerovností, které (zejména) ženy prožívají v lásce. Otevírá téma genderových rolí, dominance a svobody v milostných vztazích. Tím položila základy zrovnoprávnění dvou pohlaví.

Nesmíme zapomenout na *Fragmenty milostného diskursu* od Rolanda Barthesa, literárního teoretika a sémiotika. Rozebírá, jak jazyk (rétorika, metafory, obrazy) utváří naši zkušenost zamilovanosti, a nabízí ve své knize moderní pohled na to, jak je láska konstruována a jak s ní nakládá společnost.

Právě historie mě přivedla na myšlenku cesty za odpovědi na to, co je láska, protože právě dějiny „romantické“ lásky a vztahů byly (a jsou) složitou a neustále se měnící cestou.

Nemůžeme mluvit o lásce a vynechat ty, jejichž lásky byly po staletí umlčovány. Queer hlasy, lesbická a gay poezie, vztahy, které nespádaly do tradiční šablony. Láska mezi dvěma ženami. Mezi dvěma muži. Láska, která nepřipadala těm u moci „správná“, ale je stejně hluboká, zranitelná, krásná. Prostě stejná, rovnoprávná.

Přesto se dějiny dlouho tvářily, že tu není. Byla odsouvána na okraj, potichu mazána z knih, nepojmenovaná, zesměšňovaná, kriminalizovaná. A ano, je smutné, že se to děje znovu.

Historie lásky je totiž také historií mlčení. A přesto, nebo právě proto, vznikala poezie, která nechávala číst alespoň mezi řádky. Malby, které naznačovaly, když už nemohly mluvit přímo. A když přece jen někde pronikla na světlo, queer láska odhalila svou sílu. Od antického Řecka, kde přitažlivost mezi muži nebyla výjimkou, ale součástí výchovy, přes středověké dvory, kde se milostná oddanost dvou žen schovávala za jazyk přátelství, až po moderní doby, kdy si queer láska konečně začala brát zpět svůj hlas. A je to láska stejně opravdová, stejně osudová, stejně plná váhání, extáze i bolesti. Jen dlouho nesměla být vidět.

Vrátím se zpět na naši cestu do historie a pokusím se o stručné shrnutí. Od dvorské lásky ve středověku přes romantické ideály až po revoluční pojetí lásky v 19. století se pojetí lásky proměňovalo. Mezi zásadní historické trendy patří vliv literatury (přes ústní vyprávění předávané od generace ke generaci po vynález knihtisku až po sociální sítě), umění a různých společenských norem na utváření našich romantických ideálů, stejně jako vliv náboženských a filozofických přesvědčení na vnímání lásky.

Tento neustálý historický vývoj nejen odrážel společenské hodnoty a normy příslušných epoch naší historie, ale vytvářel také naše moderní chápání romantické lásky. Pojdme se ohlédnout do historie – do naší minulosti, kterou jako společnost máme za sebou. Co se vnímání a prožívání lásky týče, v tuto chvíli je nám jasné, že její princip je neodmyslitelně spojen s kulturní, náboženskou a filozofickou krajinou různých historických období, která ji nemohla neovlivňovat.

A to je moje hlavní sdělení. Láska a to, jak ji vnímáme, nemá jasný pevný základ, kterého se chceme nějak dopídit a získat ho. Láska v určitých historických obdobích nebyla lepší nebo horší. Historie nám ji ukazuje dynamickou, měnící se a neschopnou navždy určit, co a jak je.

Láska je to, co o ní jako lidstvo říkáme, jak ji prožíváme a jak ji kulturně vyjadřujeme.

Na této historické části cesty za láskou bychom mohli v jejích údolích, kopcích a zákoutích zahlédnout, že je to proměnlivá síť vztahů, citů a očekávání. Viděli bychom jednotlivé otisky stop na stezce, která se vine časem a ukazuje pokaždé k jiným hodnotám i mocenským strukturám.

Různé hlasy v různých jazycích nám po cestě šeptají příběh o tom, co vůbec znamená být člověkem.

Jako refrén se ozývá, že není jedna láska. Jsou lásky.

A jejich podoby se rodí, mění a mizí, stejně jako my.

Ale dobrá tedy, stejně jako se nezastaví historie, ani my se nemůžeme na své cestě zastavit, protože tušíme, že tohle nám nestačí.

Láska je víc než historie.

Pamatuji si z přednášek profesora Jana Sokola, jak nám říkal, že filozofie potřebuje jednu zásadní ingredienci, a to je zvědavost. Neustálé doptávání se, jak to tedy je. Proč to tak je? Proč to není jinak? V této kapitole se budeme potkávat s jedním filozofickým konceptem, a to, jak si například kognitivně behaviorální terapie z filozofie vypůjčila, metakognici, tedy přemýšlení o přemýšlení.

Proč se o lásce přemýšlí právě takhle? Jak se toto přemýšlení vyvíjelo? Proč? Jak jedna myšlenka o lásce ovlivnila jinou myšlenku. A tak dál.

O fenoménu lásky diskutují lidé odnepaměti. Proto se tomu nelze vyhnout. Filozofie jako matka veškerých věd a oborů o člověku neustále pokládá otázky na vše, s čím se jako lidé potýkáme, proto není divu, že si posvítila i na lásku.

V předchozí kapitole jsme si ukázali, že láska v různých dějinných epochách nabývala odlišných významů. Filozofové se ji pokoušeli uchopit z pohledu etického, metafyzického, náboženského či existenčního. Koneckonců láska je dodnes i ve filozofickém vnímání jedním ze základních kamenů lidského bytí.

Ano, samozřejmě i zde začneme antikou, a to Platonem. Jeho pojetí lásky můžeme objevovat především ve dvou dialozích: *Symposion* a *Faidros*. V Platonově pojetí je erós mnohem víc než sexuální či tělesná přitažlivost. Představuje vnitřní dynamiku člověka, touhu po kráse a dobru, která popohání ke zkoumání a poznávání hlubší podstaty světa. Platon vysvětluje lásku jako nedostatek, který člověka vede k usilování o to, co mu chybí. V *Symposionu* je láska definována jako „touha po zrození v kráse“, tedy touha tvořit a plodit něco krásného, ať už v rovině tělesné (děti), nebo v rovině duchovní (ctnost, vědění).

Symposion je komponován jako řada proslovů různých účastníků hostiny, kdy každý po svém chválí boha Eróta. Nejdůležitější pro Platonovu filozofii je proslov připsaný Sokratovi, ten cituje moudrou kněžku Diotimu. Mluví o „žebříku lásky“ či „stupních lásky“, jež začínají u fyzické (tělesné) přitažlivosti ke konkrétnímu člověku, a pokračuje přes lásku ke „kráse duše“ a k lásce k myšlenkám, umění až k samotné ideji krásy. Tento proces má člověka vést od pomíjivé krásy těla k nadsmyslové (metafyzické) krásě, která je věčná a neměnná. V nejvyšším stupni tedy láska představuje intelektuální a duchovní spříznění s idejemi (a myslím formy, které existují nezávisle na člověku) a člověk dovršuje své filozofické hledání.

Ve Faidrovi Platon rozvíjí téma lásky ve spojení s řečnictvím, duši a „božským šílenstvím“. Láska je tu popsána jako druh inspirativního vytržení (mania), které je sice iracionální, ale přesto člověka může vést k vyššímu poznání. Platon přirovnává lidskou duši k vozataji s dvojspřezím – jeden z koní představuje ušlechtilou touhu (má sklon směřovat k nebeským věcem) a druhý koník symbolizuje nízké, tělesné a vášnivé pudy. Úkolem vozataje (rozumu) je tyto síly usměrňovat. Když duše spatří krásu (např. v milované bytosti), rozpomene se na to, co je opravdu dokonalé a ideální (tzv. anamnesis – vzpomínka duše na svět idejí). Také zde tedy láska funguje jako motivace ke spiritualitě a poznání, protože připomíná duši, odkud pochází. A hnedle si vybavím naše nesmrtelné romantické požadavky, které máme ve vztazích jeden k druhému.

Prozradím, že právě Platon mě inspiroval při psaní této knihy. Nahlíží totiž erotickou lásku jako cestu. Začíná u konkrétního, tělesného okouzlení, ale nezůstává u něj. Vede člověka k postupnému překračování individuality a tělesnosti. Na vrcholu této cesty stojí láska k ideji krásy a dobra. Tento „platonský žebřík lásky“ má výrazný etický a intelektuální rozměr, protože ukazuje vývoj člověka

skrze lásku, kdy člověk roste ve ctnosti a moudrosti. Platon tím neříká, že tělesná láska je špatná. Spíše je to první schod, od něhož se lze odrazit k vyšším formám lásky, poznání a ke splnutí s tím, co je univerzálně dobré a krásné.

A to mi v našem hledání přijde jako neuvěřitelně nosná a důležitá myšlenka.

Když mluvíme o „platonské lásce“ dnes, myslíme tím „nevztahovou, ideální lásku“. Původně tento pojem zahrnoval celou škálu tužeb a úzce se pojil s filozofickým hledáním pravdy. Platonovo rozlišení různých úrovní lásky a jeho představa vzestupu od smyslového ke spirituálnímu ovlivnily křesťanskou teologii, renesanční neoplatonismus i moderní přemýšlení o lásce jako „hnací síle“ lidské touhy po transcendenci.

Stručně řečeno, Platon poskytl jeden z nejvlivnějších modelů pro pochopení lásky v evropské tradici. Lásku vykládá jako motivaci ke ctnosti, moudrosti a duchovnímu růstu, aniž by popíral počáteční význam tělesné přitažlivosti. Tímto pohledem se postavil nad dobově běžné pojetí lásky jako čistě sexuální vášně a učinil z lásky středobod lidské snahy o dosažení pravdy a dobra.

Zní to krásně i v 21. století.

Jenže Platon nebyl sám, a jak asi tušíte, co se lásky týče, velmi hlasitě promluvil ve své době i Aristoteles, který ovlivnil pohled na lásku a vztahy poněkud jinak než Platon. Zatímco Platon kladl velký důraz na erós (vášnivou, milostnou touhu), Aristoteles se ve svých textech soustředil na pojem filia, což znamená přátelskou náklonnost či přátelství. Filii lze v širším smyslu chápat jako „lásku“ mezi lidmi, která není primárně romantická nebo erotická, ale zakládá se na dalších důvodech a motivech.

V Etice Nikomachově Aristoteles rozlišuje tři základní typy přátelství:

1. Přátelství pro užitek. Vztah je utvořen především proto, že jeden druhému přináší nějaký prospěch

(užitek). Takové přátelství se může týkat například obchodních partnerů, kolegů či známých, kteří si vzájemně pomáhají dosahovat cílů. Toto přátelství obvykle trvá, dokud trvá vzájemná výhodnost. Jakmile užitek pomine, vztah se vytrácí.

2. Přátelství pro potěšení. Vztah dvou lidí vzniká na základě společného zájmu o potěšení, radost či zábavu. Může jít třeba o přátele, kteří se setkávají za účelem společné kratochvíle (sport, hudba, koníčky). Takové přátelství končí, jakmile už lidé nenacházejí ve společných aktivitách zalíbení nebo se jim změní životní styl.

3. Přátelství pro ctnost (založené na dobru). Ano, tušíte správně, Aristoteles je považuje za nejdůležitější a nejvyšší typ přátelství. Přátelé se navzájem uznávají a sdílejí morální hodnoty a skutečné dobro. Neoceňují se pro užitek nebo potěšení, ale proto, jací jsou, pro svůj charakter. Každý z nich usiluje o dobro toho druhého a radost z tohoto přátelství je hluboká a trvalá. Takové přátelství vyžaduje čas, společné prožitky, vzájemnou důvěru a podobný hodnotový rámec. Přátelé si nejsou navzájem prostředkem k dosažení něčeho jiného, ale cílem.

Aristoteles ve své práci nevynáší do popředí intimní vztahy, romantickou lásku, ale zobecňuje lásku jako pouto či partnerství mezi lidmi jako takovými.

Klade důraz na to, že ctnostný člověk, tedy takový, jenž se snaží být dobrý, spravedlivý a žít v souladu s rozumem a etikou, potřebuje přátele, aby mohl naplno rozvíjet a naplňovat svůj dobrý život (eudaimonia). Přátelství založené na ctnosti přináší trvalé uspokojení a vzájemný prospěch, který je hlubší než pouhá výhoda nebo potěšení. Člověk se totiž obklopuje těmi, kdo ho vedou k ještě větší ctnosti a k osobnímu růstu. Vztah těchto přátel je stabilní, protože je ukotven ve vzájemném uznání a sdílení dobra. Nejde

jen o to „mít z něčeho radost“ či „získat nějaký profit“, ale o to vzájemně podporovat ideál ctnostného života.

Začínám daleko lépe rozumět současnému vzestupnému trendu, kdy lidé objevují to, o čem Aristoteles psal už před dávnými lety – že můžeme prožít kvalitní a spokojený život i bez romantické lásky. Pro Aristotela je totiž termín *filia*, resp. to, jak on sám vnímá lásku a vztahy člověka, v řeckém kontextu širší než dnešní „přátelství“. Může zahrnovat i rodinné vazby, vztahy mezi spoluobčany nebo podobné formy náklonnosti a péče. Pro Aristotela je totiž lidská bytost *zoon politikon* – bytost společenská – a přátelství je klíčovým prvkem pro soudržnost a fungování obce. Přátelství založené na ctnosti tedy tvoří i základ harmonické společnosti, v níž lidé spolupracují a projevují si důvěru a úctu.

Tato koncepce přátelství ovlivnila křesťanské a humanistické autory (např. Tomáše Akvinského, renesanční myslitele), kteří rovněž navazovali na ideu, že pravé přátelství pramení z podobnosti ctnosti a vede ke vzájemnému obohacení.

A myslím si, že lepším můstkem mezi aristotelovským obdobím a raným křesťanstvím není nic jiného než učení stoiků.

Epiktetos, Seneca a Marcus Aurelius přinášejí docela odlišný pohled na lásku. Zatímco Platon a Aristoteles pojímali lásku jako cestu k dobru a ctnosti prostřednictvím touhy nebo přátelství, stoikové se soustředili na vnitřní svobodu, rozum a rovnováhu. Jejich filozofie tvrdí, že láska, stejně jako všechny emoce, má být řízena rozumem a ctností.

Pro stoiky není láska vykořeněná ani odmítaná, ale pročištěná. Znamená to, že je zbavená závislosti, ulpívání a vlastnických očekávání. Stoikové nevylučují hluboký cit ani náklonnost, ale kladou důraz na to, že druhého člověka nevlastníme. Je nám pouze „dán“. Jako dar přítomného

okamžiku, který může pominout kdykoli. Milovat tedy znamená přijímat, nikoli si nárokovat.

Epiktetos to formuluje takto: „Pamatuj, že jsi smrtelník a všechno, co máš, není skutečně tvoje – jen vypůjčené.“ Milovat znamená být vděčný, nikoli náročný. Znamená to žít ve vztahu s vědomím jeho křehkosti a konečnosti, nikoli v iluzi trvalého vlastnictví.

Skutečná láska je podle stoiků aktem ctnosti. Není to přehnaná vášeň ani posedlost, ale věrnost, klid a spravedlnost v jednání. Znamená to pečovat o druhého bez podmínky, milovat bez očekávání odměny, respektovat druhého jako svobodnou bytost. A zároveň být připraven ho ztratit, ne ze strachu, ale s pochopením, že vše pomijí. Stoik je ten, kdo nezavírá oči před smrtelností, ale právě skrze ni nalézá opravdovou hodnotu a krásu vztahu.

Marcus Aurelius ve svých *Hovorech k sobě* připomíná, že vše, co nás obklopuje, je dočasné. Včetně lidí, které milujeme. A právě proto je třeba milovat hluboce, ale svobodně; plně, ale ne „připoutaně“.

Taková láska není chladná, jak by se mohlo zdát. Naopak, je to nejvyšší forma, která není ztročena vlastní touhou. Je to láska, která se rodí z přijetí reality, ne z iluzí. Je to láska, která ctí řád přírody a lidskou svobodu, místo aby hledala jistotu v kontrole druhého.

Možná vám stejně jako mně dochází, že stoická láska se často považuje za předchůdce moderního konceptu vědomého vztahu. Vztahu, který není založen na žárlivosti nebo lpění, ale na vzájemném respektu a svobodě.

V dnešním světě, kde vztahy často trpí přehnaným očekáváním, je stoický klid a přijetí pomíjivosti radikálně osvěžující.

Raně křesťanská tradice si filozofické dědictví antiky, zejména Platonův a Aristotelův odkaz, přetvořila v duchu zjevení a důrazu na lásku k Bohu. Řecké pojmy

pro lásku si interpretovala v kontextu křesťanské víry. Klíčovou se stala nesobecká láska agapé, která dostává jméno caritas.

Pro křesťanské teologicko-filozofické autory je Bůh nejvyšší dobro a pramen veškeré existence. Proto se nejdokonalejší láska upíná právě k němu. Apoštol Pavel v Prvním listu Korintským mluví o lásce (agapé) jako o největší ctnosti, nad níž není. To pak přijali i církevní otcové včetně Augustina.

Právě svatý Augustin je pro nás důležitý. To on zasazuje platonské a novoplatonské motivy do křesťanského kontextu. Co se lásky týče, rozlišuje dva póly.

Caritas definuje jako nesobeckou, čistou lásku obrácenou k Bohu a následně i k bližnímu. Není to jen emoce, nýbrž vůle člověka spočívající v rozhodnutí milovat Boha, a tím pádem milovat také všechny lidi v Bohu. Bůh je podle Augustina zdrojem veškeré dokonalosti, láska k Bohu člověka proměňuje, vede k „řádu lásky“, tedy ke správnému žití a k následování Krista.

V případě cupiditas se naopak jedná o sobeckou, chamtivou touhu tíhnoucí k pomíjivým věcem (bohatství, sláva, tělesným požitkům) i k vlastnímu prospěchu. Člověka odvádí od pravého cíle (Boha) a uzavírá ho do sebe, což způsobuje neklid a nespokojenost. V Augustinově teologicko-morální koncepci z cupiditas pramení hřích, neboť zaměňuje stvořitele za stvořené věci, případně za uspokojení vlastního ega.

Na svatého Augustina navazoval skoro až kontroverzní Tomáš Akvinský, který je představitelem vrcholné scholastiky a vychází především z Aristotela, kterého nazývá Filosofem. Akvinský ve svém díle *Summa Theologiae* rozpracovává pojetí caritas na několika rovinách. Především vnímá lásku jako dokonalé zaměření vůle k dobru. Tedy láska je čin vůle, který člověka vede k tomu, aby přál dobro nejen sobě, ale i druhým.

Tomáš Akvinský vidí v lásce jednotu duše s Bohem a s bližními. Zdůrazňuje, že opravdová láska k Bohu se nutně projevuje i láskou k člověku, neboť člověk je stvořen k božímu obrazu.

Akvinský tvrdí, že čím více člověk miluje Boha, tím více sdílí boží pohled na stvoření a tím silněji a ryzeji miluje druhé. Proto je caritas považována za ctnost sjednocující. Spojuje člověka s Bohem (vertikálně) a s ostatními lidmi (horizontálně).

Podstatné je Akvinského rozlišení mezi přirozeným řádem (v němž láska může být chápána například jako přátelství či „dobrá vůle“) a nadpřirozeným řádem, kde je láska posílena božskou milostí. V nadpřirozeném řádu je láska jaksi „učiněna dokonalou“ skrze účast na božím životě.

I tady bychom jasně našli základy svého přesvědčení, že když někoho „opravdu“ milujeme, stává se náš vztah a naše láska takřka „božskými“. A láska nás spasí, že?

No, kdo by to nechtěl.

Ve středověku láska představuje uzlový bod morálního a spirituálního života. Z antické filozofie a novoplatonismu si křesťanští autoři vzali řadu pojmů a konceptů, avšak přeorientovali je směrem k teologickému pojetí, kdy Bůh je nejvyšší dobro a láska.

Jenže člověk má své potřeby a očekávání, i když právě probíhá středověk. Myslím, že o středověku panuje zjednodušená představa, že se v něm trpělo, vše bylo zakázané a buď se válčilo, nebo modlilo... ale hlavně trpělo. Ne že by to byla procházka růžovým sadem, ale taky to nebyla několik staletí nekončící mučirna.

Ve vrcholném středověku se vedle ryze teologického a filozofického pojetí lásky rozvinula dvorská neboli kurtoazní láska (známá z rytířské literatury, z trubadúrské poezie a z dvorských románů, jak už jsme si popsali v předchozí kapitole).

S ní přichází specifický estetický a společenský ideál lásky, který kombinuje erotické zaujetí ženou, službu a duchovní obdiv. Jak to souvisí s představou, co je to láska?

Dvorská láska se rodí v době, kdy se formovaly dvorské kratochvíle, rytířské turnaje, slavnosti a kult zdvořilosti. Vznešení pánové/šlechtici a rytíři se sdružovali kolem šlechticů či konkrétních dvorních dam, které uctívali. Tím vznikal – dovolme si to tvrdit – tzv. kult ženy (a často i kult Panny Marie v kontextu náboženské úcty) a vytvářel protiklad k převážně mužskému, válečnickému světu.

Z ženy se stává paní a je zdrojem inspirace a symbolem čisté (a nenaplněné) touhy. Popisuje se zpravidla jako nedosažitelná a dokonalá bytost, kolem níž se točí emocionální a duchovní život rytíře. Rytíř se zavazuje k věrné službě své vyvolené. Z Lásky (záměrně píšu s velkým L) se stalo morální a společenské cvičení v ctnostech: věrnosti, trpělivosti, ušlechtilosti, sebezapření. Fyzické naplnění se odsouvá na neurčito nebo zcela chybí. Láska zůstává v rovině toužení či obdivu. Všimněte si prosím pěkně i toho, že žena je vždy v pasivní roli. Muž je vždy ten, kdo dobývá. Tak se před vámi formují genderové stereotypy? Dvorská láska měla striktní normy a kódy: od způsobu, jak se psaly milostné básně, po to, jak se žena oslovovala, jakou měl rytíř udělat poklonu apod. Tato konvence byla velmi blízká hierarchizovanému středověkému světu, kde každý věděl, jak se chovat vůči nadřízeným a podřízeným.

Ve filozofickém přesahu můžeme vidět, jak kurtoazní láska zdůrazňovala touhu (erós), pozor ale – touhu v ušlechtilé podobě. Rytíř je fascinován krásou a ctnostmi dámy a zároveň se díky této fascinaci zušlechťuje. V návaznosti na platonskou linii můžu napsat, že touha po krásné ženě vede k vyšším formám krásy a dobra.

Přestože dvorská láska vychází spíše z poetické tradice než z teologie, zahrnuje v sobě prvek obětavé služby. Rytíř se vědomě podřizuje a „dává se“ do služeb. Tím se vzdá

mnoha jiných zájmů, a v jistém smyslu se tak přibližuje křesťanské agapé. Ve dvorské tradici zůstává pozornost upřená na dvě osoby (ryzí vztah muž-žena), zatímco v křesťanském pojetí je vrcholem vztah člověk-Bůh, který se teprve pak rozšiřuje i na bližního svého.

Je jasné, že tyto teologicko-filozofické požadavky na lásku vytvářely ve vztazích napětí. Kurtoazní láska často pracuje se silným erotickým nábojem (přitažlivost, dlouhé pohledy, verše o tajné touze), ale současně klade důraz na duchovní nebo ideovou rovinu.

Znovu to potřebuji zdůraznit. Kurtoazní láska položila základ romantickému ideálu, který se dodnes odráží v západním pojetí milostných vztahů, např. intenzivní prožívání, osobité spojení duší, obdiv k milované osobě. Mnoho současných společenských rituálů (kavalírské chování, dvoření, obdarovávání květinami apod.) má kořeny právě ve středověké dvorské kultuře. Dvorská láska přináší představu, že láska člověka zušlechťuje a rozvíjí (stejně jako to tvrdili Platon či novoplatonici). Současně klade otázku, zda je láska hlavně záležitostí citovou (touha, vášeň), nebo morálně-duchovní (slušnost, služba, ctnost). Otvírá také debatu o pravé povaze krásy: má být žena uctívána pro své vnější půvaby, nebo spíše pro vnitřní ctnosti, kterými rytíře inspiruje?

Odpovědi hledáme dodnes. Což i v 21. století vytváří neustálé napětí a konflikty ve společnosti, resp. v té mužské části, jejíž zástupci se mezi sebou nedokážou domluvit, zda ženě nechat právo postarat se o sebe sama, nebo o ni naopak pečovat a donekonečna ji zachraňovat. Bohužel.

Po zbožštění „muže a ženy“ prozkoumáme, co v nás zanechalo znovuzrození, tedy renesance. Po staletích středověké scholastiky se vzdělanci začali znovu obracet k antickým autorům, hledat v nich inspiraci pro poznání člověka a jeho místa ve světě. Člověka, ne Boha. A světe div se, jedním z ústředních témat této epochy byl

fenomén lásky. Vznikla tak filozofická cesta, která vnímá lásku jako jev, ve kterém se setkávaly jak křesťanské, tak antické ideje.

Nahlížen nově na lásku nám pomohl humanismus, který zdůrazňoval důstojnost a jedinečnost člověka. Humanisté se soustředili na antické prameny, překládali je a komentovali. Není náhodou, že si humanisté cenili právě Platonova *Symposionu* a dialogu *Faidros*.

V renesančním myšlení je člověk chápán jako aktivní tvůrce a objevitel, jemuž byl dán potenciál k seberozvoji. Láska je pro něj jednou z cest, jak rozvinout plný potenciál, vést duši ke krásu a dobru. Renesanční malířství a sochařství oslavuje lidské tělo a jeho krásu, což odráží nový postoj k erotickému rozměru lásky. Tělo už není považováno za cosi nízkého, ale stává se prostředkem dokonalé krásy. Na rozdíl od středověkého pojetí, které často kladlo důraz na askezi, duchovní ideály a lásku zbavenou tělesnosti, přináší renesance světský pohled, v němž je láska nejen duchovní, ale i tělesná zkušenost, harmonické spojení smyslu a ducha. Objevuje se také nový důraz na individualitu a osobní prožitek, který dává lásce autentičtější a méně formální charakter než v předchozím období.

Láskou se zabývala významná florentská Platonská akademie vedená Marsiliem Ficinem. Ten přeložil do latiny celé Platonovo dílo a rovněž spisy novoplatoniků. Jeho komentáře k *Symposionu* a vlastní traktáty (např. *O lásce*) zásadně ovlivnily, jak se v renesanci o lásce přemýšlelo.

Ficino chápal lásku jako touhu duše po absolutním dobru a kráse, jejichž dokonalým zdrojem je Bůh. Pozemská krása (například krásné lidské tělo) je tedy odrazem této božské ideje. Pro Ficina znamenala láska cestu povznesení, nástroj duchovního vzestupu. Zamilovaný se totiž nespokojuje s tělesným půvabem, ale prostřednictvím jeho obdivu přechází k obdivu krás duševních (ctnost, ctnostná duše) a posléze k obdivu nejvyšší pravdy.

Vážení čtenáři, právě jste dočetli ukázkou z knihy Příběh lásky.

Pokud se Vám ukázka líbila, na našem webu si můžete zakoupit celou knihu.